În jurul unei traduceri eminesciene din Samuel Langhorne Clemens

În anul 2012, poetul Horațiu Stamatin a publicat în ”*România Literară*”[1] un studiu privitor la o traducere din Mark Twain, în *”Fântâna Blanduziei”*[2], atribuită lui Mihai Eminescu, în legătură cu care, ulterior, s-a declanșat o vie polemică[3]. Despre această scriere controversată s-a afirmat că este ultima creație literară a poetului.

Traducere sau original ? La sfârșitul secolului al XIX-lea, această chestiune părea definitiv tranșată. Într-un articol tipărit în ”*Fântâna Blanduziei*”, în 1889, L. Gh. Nicoleanu (”*Eminescu și Fântâna Blanduziei*” [4]) mărturisea că textul umoristic evocat mai sus a fost tradus de Eminescu din opera lui Mark Twain. O afirmație clară, fără dubii, însoțită de o povestire nostimă, care demonstrează că Nicoleanu știa de la Eminescu aceste detalii.

Redactorul ”*Fântânei Blanduziei*” nu a precizat, însă, din ce limbă a prelucrat Eminescu această scurtă povestire a lui Mark Twain. Cel mai probabil, o traducere din limba germană. Dar tot atât de plauzibil ar putea să fie și ipoteza conform căreia poetul a avut la dispoziție un text în limbile franceză sau engleză.

Se știe că o serie de creații aparținând unor scriitori americani au fost traduse în românește prin intermediul limbii franceze. Însuși textul atribuit lui Mark Twain, tipărit în *”Fântâna Blanduziei*”, este cunoscut cititorilor unor publicații de limba franceză. Astfel, în "*Revue des Deux Mondes*" această poezie

[1] Horațiu Stamatin, *”O traducere a lui Eminescu din Mark Twain*”, ”*România Literară*”, nr. 33/2012 (17 august-23 august 2012).

[2] ”*Clanț cu toții, frați iubiți*”, în ”*Fântâna Blanduziei*”, nr. 3 din 18.12.1888. A fost tipărită în ”*Mișcarea”,* 17-19 aprilie 1911, sub denumirea *”Obsesiune”*. Termenul *”obsesiune*” este folosit de Eminescu și în ”*Avatarii faraonului **Tlà**”*: (*Ei, cu toată fiinţa lor candidă, cu zăpada cea castă a feţei, a umerilor, a sânului lor, sunt o **obsesiune** a sufletului meu...).* În exegeza eminesciană apar deseori confuzii, unii referindu-se la poezia *”Clanț cu toții, frați iubiți*”, iar alții la schița în care apar aceste versuri.

[3] Ion Spânu, *”Încã un denigrator al lui Eminescu și-a dat examenul în plagiat: Cãtãlin Cioabã a plagiat cercetarea lui Horațiu Stamatin din România literarã*”, în ”*Tribuna*„, nr. 281 din 16-31 mai 2014

[4] *”Fântâna Blanduziei”*, Seria II, nr.1, 1 octombrie 1889

este tradusă de Algernon Charles Swinburne (1837-1909) cu titlul *"Le Chant du Conducteur*".

Ayant été payé, le Conducteur,

Percera en pleine vue du voyageur,

Quand il reçoit trois sous un coupon vert

Un coupon jaune pour six sous c' est l' affaire

Et pour huit sous c' est un coupon

De Rose , en plein vue du voyageur

CHOEUR

Donc, percez soigneusement, mes freres
Tout en plein vues des voyageurs……..[5]

Deși pare un subiect minor, chestiunea originalității ultimei creații literare eminesciene devine un argument important pentru cei care susțin teza conform căreia Eminescu a menținut intactă puterea de creație, până în ultimele luni de viață, ipoteză abordată într-o lucrare semnată de medicul Ovidiu Vuia[6].

Acesta pune sub semnul întrebării afirmațiile lui Nicoleanu, autorul înclinând să creadă că schița publicată în *"Fântâna Blanduziei*" este o operă originală a lui Eminescu. Fără să prezinte alte dovezi conform cărora această schiță este o creație originală a Luceafărului, Ovidiu Vuia susține că nicăieri în bibliografia marelui scriitor american nu există o compunere cu acest titlu.

La rândul său, Theodor Codreanu[7] se alătură părerii lui Ovidiu Vuia, subliniind că *"Pânã se va descoperi o schiță cu acest titlu și acest conținut în bibliografia prozatorului american, povestea rãmâne absolut stranie și mã tem cã intrã în joc uriașa noastrã ignoranță în materie de Eminescu."*

Răsturnând aceste presupuneri, Teodor Stamatin aduce dovada indubitabilă că textul controversat a aparținut scriitorului american: *"M. Twain a scris o schiţă intitulată "**A Literary Nightmare" ("Un coşmar literar**"). Mai târziu, a publicat*-o sub titlul *"**Punch, Brothers, Punch**!" ("**Clanţ, fraţilor, clanţ")**, vrând astfel să mai atenueze încărcătura dramatică şi să sublinieze caracterul ei umoristic*".[8]

---

[5] Cf. Albert Bigelow Paine, *" Mark Twain A Biography*", 2014, Sheba Blake Publishing, Cap. CIII, *"Atlantic Days*", p.113.
[6] Ovidiu Vuia, *"Despre boala și moartea lui Mihai Eminescu – Studiu Patografic-*", Editura Rita Vuia, 2007.
[7] T.Codreanu, *"Drama sacrificării*", p. 13-14.
[8] Horațiu Stamatin, op. cit.

În acest context, dorim să prezentăm unele completări: textul umoristic tradus de Eminescu a fost publicat de Mark Twain în revista literară ”*Atlantic Monthly*”, în luna februarie 1876. El conține și un catren, care, de fapt, nu îi aparține scriitorului ci unui grup de trei glumeți ziariști, care obișnuiau să se deplaseze cu tramvaiul: Isaac Bromley, Noah Brooks și Moses W. Handy.

Într-o noapte din luna aprilie 1875, aceștia au observat un anunț ciudat, plasat într-un vagon de tramvai, referitor la plata biletelor de călătorie. Anunțul li s-a părut a fi o autentică creație poetică:

”A Blue Trip Slip for an 8-cents fare.
A Buff Trip Slip for a 6-cents fare.
A Pink Trip Slip for a 3-cents fare.
For Coupon and Transfer, punch the Tickets. ”

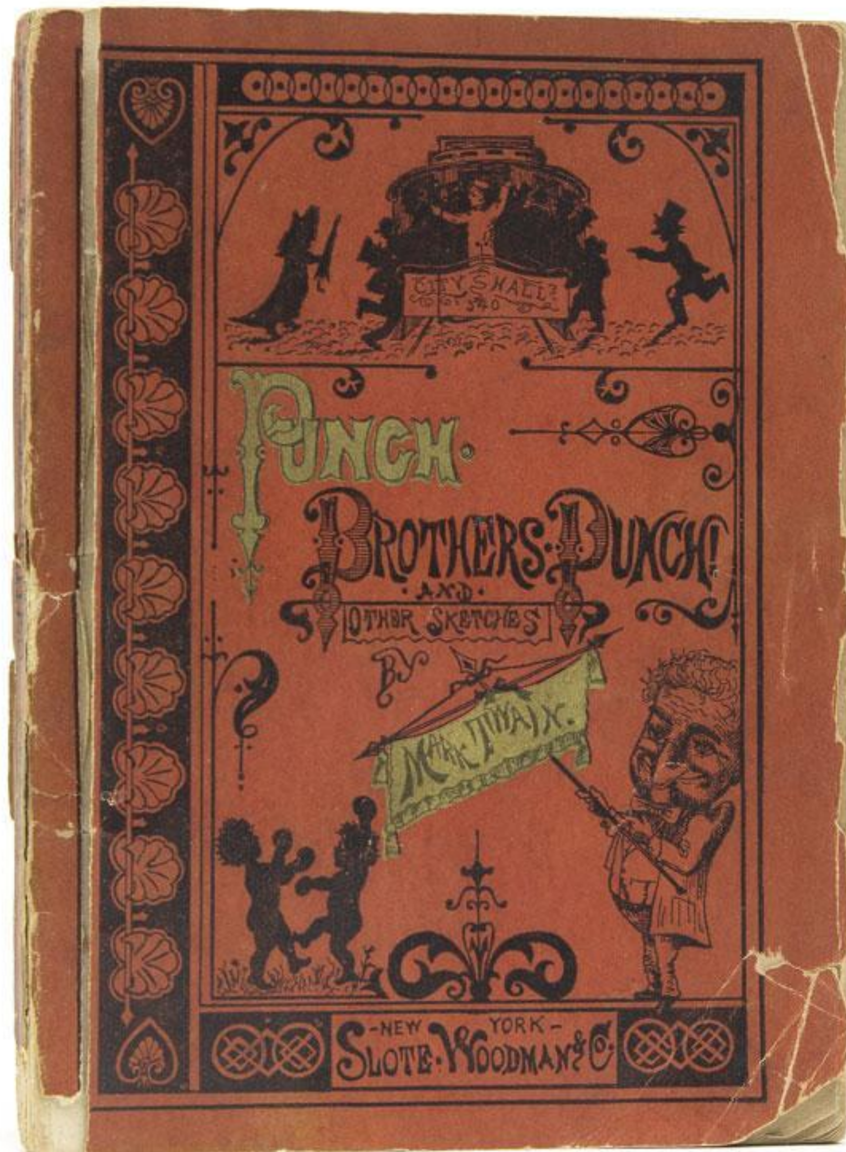
Adăugând unele mici modificări, strofa glumeață a fost publicată de ei în *”Tribune*”, poezia devenind apoi foarte răspândită printre locuitorii din Boston, în mijlocul studenților de la Harvard dar și în străinătate.

Ulterior, schița*”A Literary Nightmare”* vede lumina tiparului în volumul ”*Old Times on the Mississippi,* editat în anul 1876 prin grija editurii canadiene *Rose-Belford &co.*

Aceeași povestire este publicată, cu titlu schimbat, în anul 1878, în cartea **”*Punch, Brothers, Punch! And Other Sketches by Mark Twain”*(** Slote, Woodman & Co, New York, 1878).

Revenim la întrebarea esențială: din ce ediție a preluat Eminescu schița lui Mark Twain ? Suntem puși în situația de a alege între următoarele variante posibile: un text în limba germană, conținând această schiță, un text în limba engleză, presupunând că Eminescu a avut la dispoziție chiar ediția din anul 1878, sau o ediție în limba franceză.

Edițiile franceză și engleză au fost probabil procurate de Eminescu din străinătate, în 1884, (pe când se afla în Austria sau în timpul voiajului din Italia), ori au fost cumpărate ulterior de la unul dintre librarii bucureșteni sau ieșeni.

Ediția ”*Punch, Brothers, Punch*” în limba engleză (1878)

Oare, care au fost motivele care l-au determinat pe Eminescu să traducă o lucrare a unui autor american?

Încă de la debutul său în publicistică, în 1870, Eminescu face prima referire la literatura americană: ” *Am cetit cum că în America ar fi o fată cu două capete şi că un poet ar fi compus o poezie despre ea... Dar poezia era ciudată... Ei i lipsea tocmai partea ce o avea prea mult eroina sa. Oare poeziile junelui literat n-ar avea în ochii criticei adevărate soarta poemei americane?”*[9]

Să nu uităm că, în articolele de presă, Eminescu face adesea trimiteri la politica, cultura și civilizația americană, vorbind uneori de România ca fiind o ”*America dunăreană*.”

Dincolo de aceste prime contacte cu universul cultural american, există și alte cauze de ordin personal, de pildă relația de prețuire reciprocă, care îl apropia pe Eminescu de preocupările omului de cultură Eugene Schuyler, reprezentantul diplomatic al SUA la Bucureşti (începând cu luna iunie 1880), prezent în cercul literar patronat de T. Maiorescu[10], prin care poetul a putut cunoaște valorile literaturii americane.

Printre motivele plauzibile trebuie însă să amintim și ecourile literaturii americane din ce în ce mai frecvente în mediile culturale românești.

Allan Edgar Poe reprezintă un episod interesant în biografia poetului național. În 1876, apărea în *”Curierul de Iași*” o traducere din Edgar Allan Poe: *Morella* ! Este a lui Eminescu, a Veronicăi sau a celor doi ? Rămâne de elucidat.

Într-un recent studiu, dedicat receptării operei poetului american în România, profesorul Lucian-Vasile Szabo[11] precizează faptul că prima traducere realizată în Țara Românească din opera lui Edgar Allan Poe datează din 1861:

[9] M. Eminescu, ”*O scriere critică”,* în ”*Albina*”, 7/19 ianuarie — 9/21 ianuarie 1870

[10] Vezi E. Lovinescu*, ”Mite-Romanul iubirii lui Eminescu pentru Mite Kremnitz*”, unde este descrisă, desigur cu puterea imaginației, atitudinea și prețuirea diplomatului american față de Eminescu; Mite Kremnitz, în *”Amintiri fugare despre Eminescu”,* afirmă că Eminescu ”*citise în toate limbile*”, putând discuta cu el orice subiect; Eugen Schuyler ”*observase numaidecât cu ce cap spiritual avea a face”*.

[11] *”The Journal of Romanian Literary Studies”*, Issue no. 04/2014, pp. 337-342.

”Puțul și Pendula” (traducător necunoscut). Cercetătorul amintit consideră că majoritatea traducerilor s-au făcut prin intermediul limbii franceze.

O altă specialistă în acest domeniu, doamna Daniela Linguraru afirmă că *„Receptarea lui Edgar Allan Poe ca personalitate a lumii literare (în oricare din cele trei ipostaze: poet, prozator sau critic, sau toate la un loc) este o problematică pe cât de spinoasă, pe atât de fascinantă, chiar şi după un secol şi jumătate de la apariţia operelor sale”*[12].

Alți autori români vor transpune la rândul lor din lirica acestui mare scriitor american, desigur având în fața ochilor, traduceri franțuzești:
T. Maiorescu, I.L.Caragiale (*The Devil in the Belfry*)[13], Al. Macedonski[14] și, desigur, Eminescu.

În acest context, reamintim o povestire tipărită de controversatul Octav Minar în cartea ”*Eminescu povestind copiilor*”[15] (Ediția I, Socec & co, București, 1928), conținând povești prelucrate de Mihai Eminescu în 1885 (12 august-12 septembrie), în perioada în care se afla internat la Odesa, pentru tratament. Aceste povești au fost trimise prietenului său prof. Novleanu, la Iași, în vederea publicării.

În ediția a doua a cărții, Octav Minar adaugă o poveste, purtând numele ”*Comoara misterioasă*”, atribuită lui Eminescu, despre care editorul spune că este o prelucrare după povestirea ”*Gold Bug*” (”*Cărăbușul de Aur*”) a lui Edgar Allan Poe. Această ”*adaptare și localizare*”[16] ar putea fi prelucrată după textul lui Ch. Baudelaire (1856), cu titlul *”Histoires Extraordinaires”*.

[12] În ”*Receptarea lui Poe prin intermediari francezi*”, Analele Universităţii “*Ştefan cel Mare*”, Suceava, Seria filologie, A. Lingvistică, tomul XIV, nr. 2, 2008, p. 121.
[13] I.L. Caragiale o denumește ”*Dracul în clopotniţă.*”
[14] Lucian-Vasile Szabo: ”*Alexandru Macedonski, probabil la iniţiativa lui Titu Maiorescu, cunoscător al scrierilor autorului american, s-a exersat, ca şi cei doi clasici ai literaturii române, tot pe filieră franceză, poate chiar pe volumul tradus de Baudelaire, cu povestirea Metzegerstein*”, în ”*Edgar Allan Poe, Fantastic, viață, science fiction, gazetărie (II)”,* Helion, nr. 61, aprilie-mai 2016.
[15] Ediția I, 1928, conținea numai poveștile: *Făt Frumos din Lacrimă, Frumoasa Lumii, Finul lui Dumnezeu, Borta Vântului, Mușatin și codrul, Călin Nebunul.*
[16] Felix Nicolau, ” *Edgar Allan Poe și posibilul Eminescu*”, în ”*Caiete Critice*”, p.82-86.

Eminescu schimbă numele unor personaje din romanul lui E.A. Poe (titlul povestirii ”*Gold Bug*” este, în adaptarea lui Eminescu, *”Comoara Misterioasă”*, eroul principal, William Legrand devine contele William de Sex, povestitorul este botezat prințul Glinka, iar insula Sullivan devine un ținut de la gurile Dunării).

Lucrarea originală a lui E.A.Poe este memorabilă mai ales pentru modul în care este descrisă, pentru publicul larg, tehnica decriptării unui text. În traducerea lui Eminescu, se descrie doar partea finală a decriptării (*transpoziția* unor litere și cuvinte), omițându-se din varianta scriitorului american faza *substituției* literelor prin cifre.

S-a spus despre Octav Minar că este un editor lipsit de credibilitate, astfel încât criticii literari au ocolit aceste creații. Numai că, ulterior, s-a publicat o scrisoare trimisă de Eminescu profesorului P. Novleanu, cea de-a opta, pe care o reproducem[17], din care rezultă că Eminescu îi amintește prietenului său de la Iași intenția de a publica, împreună cu Ion Creangă, câteva povești, traduse din Pușkin, la care să se adauge și alte trei creații -*”Povestea indiană,,,,,Nuca, măgarul și cârja,,,* inclusiv prelucrarea textului lui Edgar Allan Poe:

„Dragă Novlene, Nu ştiu dacă ai primit şi ai predat lui Creangă traducerile trimise de mine: ,,Cucoşul de aur”, ,,Povestea despre împăratul Saltan”, ,,Povestea despre împărăteasa moartă şi despre şapte fraţi viteji”, ,,Povestea despre un pescar şi un peştişor”, ,,Povestea despre un popă şi lucrătorul lui”, ,,Balada” (corect „Balda”*)– pentru a vedea dacă sunt bune de tălmăcit şi pe limba lui. Am hotărât împreună să scoatem o carte de poveşti* pentru copii, *şi fiind singur aici, unde mă coc cu glodul pe mine, m-am învrednicit să traduc din Puşkin aceste povestiri. Tu interesează-te şi vezi ce face şi când se apucă de lucru, căci în toamnă mă gândesc să fac rost de un librar, ca să le tipărească, fie la Iaşi, fie la Bucureşti, unde cu ajutorul prietenilor să pot să fac această ispravă. Am primit ajutorul vostru bănesc şi vă mulţumesc la toţi. Cu dragoste frăţească, EMINESCU”.*

[17] Cezar Apreotesei, reproduce textul la Iași, în *”Cronica”,* XXIII, anul 1988, nr.39, p.5. Vezi N. Iosub, Mihai Eminescu, Aniversare 125 ,”*Despre boala și activitatea poetului în perioada 1883-1889*”, în ” *Luceafărul*”, 8 iunie 2014.

Revenind la Mark Twain, ”*părintele literaturii americane*”, devenit cunoscut în mediile intelectuale din țara noastră (cele mai faimoase lucrări ale sale au fost traduse la scurt timp și în România[18]), considerăm că notorietatea acestuia era destul de semnificativă pentru a trezi interesul lui Eminescu, determinându-l să îi traducă una dintre lucrările sale.

Apetitul de cunoaștere pentru literatura americană debutează, de altfel, de la mijlocul veacului al XIX-lea, mai precis în 1853, cu traducerea la Iași, apoi la București (1854) a romanului ”*Coliba lui Moşu Toma*”, carte a scriitoarei Harriet Beecher Stowe, destinată să sprijine ideologic politica de emancipare a robilor ţigani.

Dar, să presupunem că nu Eminescu este autorul traducerii din Mark Twain. În acest caz, trebuie să ne reamintim alți posibili traducători, contemporani cu Mihai Eminescu: T. Maiorescu[19] și fiica acestuia, respectiv I.L. Caragiale (”*Broasca minunată*”, ”*schiță americană de Mark Twain*”), apărută în revista ”*Vatra*”[20].

La rândul ei, Livia Maiorescu-Dimsza, domnișoară de onoare la curtea Reginei Elisabeta, a tradus de timpuriu din același autor american, creațiile sale fiind găzduite de paginile revistei *”Convorbiri Literare”*.

Titus și Livia Maiorescu, fac să apară, în 1896, un volum de 64 de pagini, intitulat: ”*Novele şi schiţe de Alarcon, Bret Harte, **Mark Twain**. Traducţie de T. Maiorescu şi Livia M.”* Cartea va fi reeditată de Editura Leon Alcalay, în anul 1924.

Prin ”*Junimea, preocuparea în această direcţie are o motivaţie strict literară: se traduce din Bret Harte, Mark Twain şi Poe, autorii versiunilor fiind Maiorescu, Eminescu, Slavici, Caragiale, Pogor”*[21]. Credem că nu numai din

---

[18] În 1876 se publică *”Aventurile lui Tom Sawyer”* iar în 1884 ”*Aventurile lui Huckleberry Finn*”, devenind imediat cunoscute și în țara noastră.

[19] T. Maiorescu ,*”The Celebrated Jumping Frog of Calaveras County*”, 1867.

[20] ”Vatra”, nr. 9/1894, p. 275-279. În anul următor, revista *”Vatra*” va publica încă două traduceri din Mark Twain: ”*Parisianul”* și ”*D-l MacWilliams”.*

[21] Dan Mănucă, ”*Modelul Junimist*”, în ”*România Literară*”, nr. 48/2008.

acest mediu de elevație intelectuală a putut Eminescu să fie la curent cu creația lui Mark Twain. El citea și comenta în mod curent presa străină. Probabil că a aflat de aici faptul că, la data de 11 aprilie 1878, Mark Twain, pleca spre Hamburg, împreună cu soția și copilul, acompaniați de Rosina Hay, bona de origine germană și de Clara Spaulding, o prietenă de familie. În perioada 25 aprilie 1878 – 2 spetembrie 1879, Mark Twain a vizitat Germania, Elveția, Italia, Franța, Belgia, Olanda și Anglia.

Așadar, Mark Twain a fost un veritabil turist. După moartea lui Eminescu, în perioada septembrie 1897 – mai 1899, acesta a fost unul dintre oaspeții de seamă ai Vienei, unde fiica sa primea lecții de pian. Deși cunoștea opera literară a reginei Carmen Sylva, Mark Twain a avut ocazia abia acum să se întâlnească cu suverana României.

Mark Twain a manifestat o prietenie și un respect sincer față de regina Regina Elisabeta (Carmen Sylva). Despre această relație de strânsă prietenie și admirație reciprocă vorbește și biograful lui Mark Twain, Albert Bigelow Paine (”*A Short Life of Mark Twain”*, Garden City, New York, 1928, p. 218[22]).

În schița ” *Does the Race of Man Love a Lord* ?”, Mark Twain admiră pur și simplu felul de a fi, de a se purta, al Reginei Carmen Sylva: ”*Acea prințesă și*

[22] *”That charming and lovable German princess and poet, **Carmen Sylva, Queen of Roumania**, remembers yet that the flowers of the woods and fields "talked to her" when she was a girl, and she sets it down in her latest book; and that the squirrels conferred upon her and her father the valued compliment of not being afraid of them; and "once one of them, holding a nut between its sharp little teeth, ran right up against my father"—it has the very note of "He came right to me and let me pat him on the head"—"and when it saw itself reflected in his boot it was very much surprised, and stopped for a long time to contemplate itself in the polished leather"—then it went its way. And the birds! she still remembers with pride that "they came boldly into my room," when she had neglected her "duty" and put no food on the window-sill for them; she knew all the wild birds, and forgets the royal crown on her head to remember with pride that they knew her; also that the wasp and the bee were personal friends of hers, and never forgot that gracious relationship to her injury: "never have I been stung by a wasp or a bee." And here is that proud note again that sings in that little child's elation in being singled out, among all the company of children, for the random dog's honor-conferring attentions. "Even in the very worst summer for wasps, when, in lunching out of doors, our table was covered with them and every one else was stung, they never hurt me. When a **queen** whose qualities of mind and heart and character are able to add distinction to so distinguished a place as a throne, remembers with grateful exultation, after thirty years, honors and distinctions conferred upon her by the humble, wild creatures of the forest, we are helped to realize that complimentary attentions, homage, distinctions, are of no caste, but are above all cast—that they are a nobility-conferring power apart.”*

poetă germană încântătoare, adorabilă, își aduce aminte că florile codrului și câmpiile «i-au vorbit[23]*. ”*

Mai mult, în arhiva personală a lui Mark Twain se păstrează o scrisoare, datată București, 9 mai 1902, prin care Carmen Sylva îl roagă pe scriitor să o recomande cercului cunoscuților săi pe d-na Hartwig, profesor de canto și cântăreață, care timp de 15 ani a făcut parte din rândul doamnelor de onoare la curtea reginei Elisabeta[24].

De altfel, Mark Twain citea cu nesaț cărțile reginei, așa cum se poate observa și dintr-o piesă de colecție, datată 1901-1902, evaluată la suma de 20 000 dolari, prin care scriitorul solicită librarului Frederick A. Duneka să îi procure recenta carte a Reginei Carmen Sylva:

---

[23] *”That charming and lovable German princess and poet, **Carmen Sylva, Queen of Roumania**, remembers yet that the flowers of the woods and fields "talked to her" when she was a girl, and she sets it down in her latest book; and that the squirrels conferred upon her and her father the valued compliment of not being afraid of them; and "once one of them, holding a nut between its sharp little teeth, ran right up against my father"—it has the very note of "He came right to me and let me pat him on the head"—"and when it saw itself reflected in his boot it was very much surprised, and stopped for a long time to contemplate itself in the polished leather"—then it went its way. And the birds! she still remembers with pride that "they came boldly into my room," when she had neglected her "duty" and put no food on the window-sill for them; she knew all the wild birds, and forgets the royal crown on her head to remember with pride that they knew her; also that the wasp and the bee were personal friends of hers, and never forgot that gracious relationship to her injury: "never have I been stung by a wasp or a bee." And here is that proud note again that sings in that little child's elation in being singled out, among all the company of children, for the random dog's honor-conferring attentions. "Even in the very worst summer for wasps, when, in lunching out of doors, our table was covered with them and every one else was stung, they never hurt me. When a **queen** whose qualities of mind and heart and character are able to add distinction to so distinguished a place as a throne, remembers with grateful exultation, after thirty years, honors and distinctions conferred upon her by the humble, wild creatures of the forest, we are helped to realize that complimentary attentions, homage, distinctions, are of no caste, but are above all cast—that they are a nobility-conferring power apart.”*

[24] Carmen Sylva către Mark Twain: *Bucarest*, May 9, 1902. *Honored master, ”I beg your pardon for being a bore to one I so deeply love and admire, to whom I owe days and days of forgetfulness of self and troubles and the intensest of all joys: Hero-worship! People don’t always realize what a happiness that is! God bless you for every beautiful thought you poured into my tired heart and for every smile on a weary way!*
Carmen Sylva.

La 16 noiembrie 1904, doamna Hartwig primește această scrisoare de recomandare, din care cităm: *”I will explain that the reason her Majesty tried to do her friend a friendly office through me instead of through someone else was, not that I was particularly the right or best person for the office, but because I was not a stranger. It is true that I am a stranger to some of the monarchs—mainly through their neglect of their opportunities—but such is not the case in the present instance. The latter fact is a high compliment to me, and perhaps I ought to conceal it. Some people would.”*

”Riverdale

on the Hudson,

Monday.

Dear Mr. Duneka:

"And yet again!

Will you please order for

me –

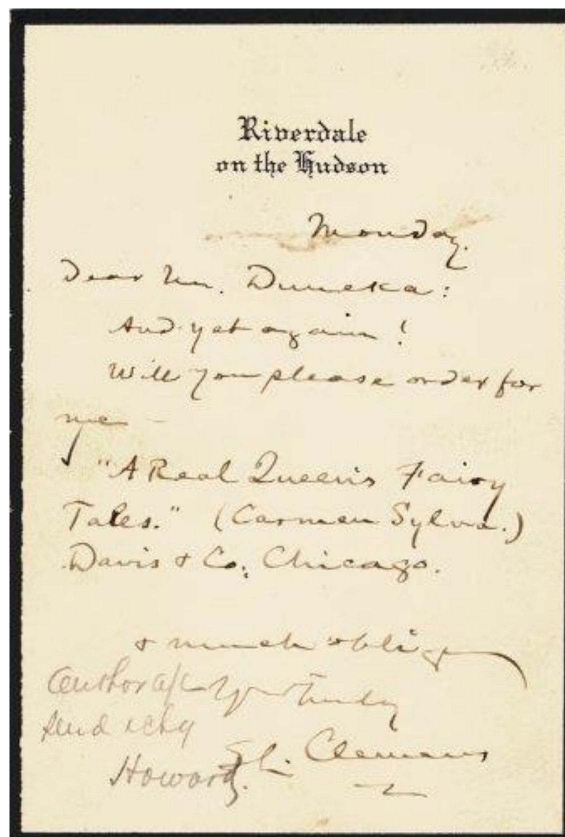
”A Real Queen's Fairy

Tales.' (Carmen Sylva.)

Davis & Co., Chicago.

& much oblige”.

Samuel Clemens.

Riverdale
on the Hudson

Monday.

Dear Mr. Duneka:
And yet again!
Will you please order for
me –
"A Real Queen's Fairy
Tales." (Carmen Sylva.)
Davis & Co., Chicago.

& much oblige
Yours Truly
S. L. Clemens

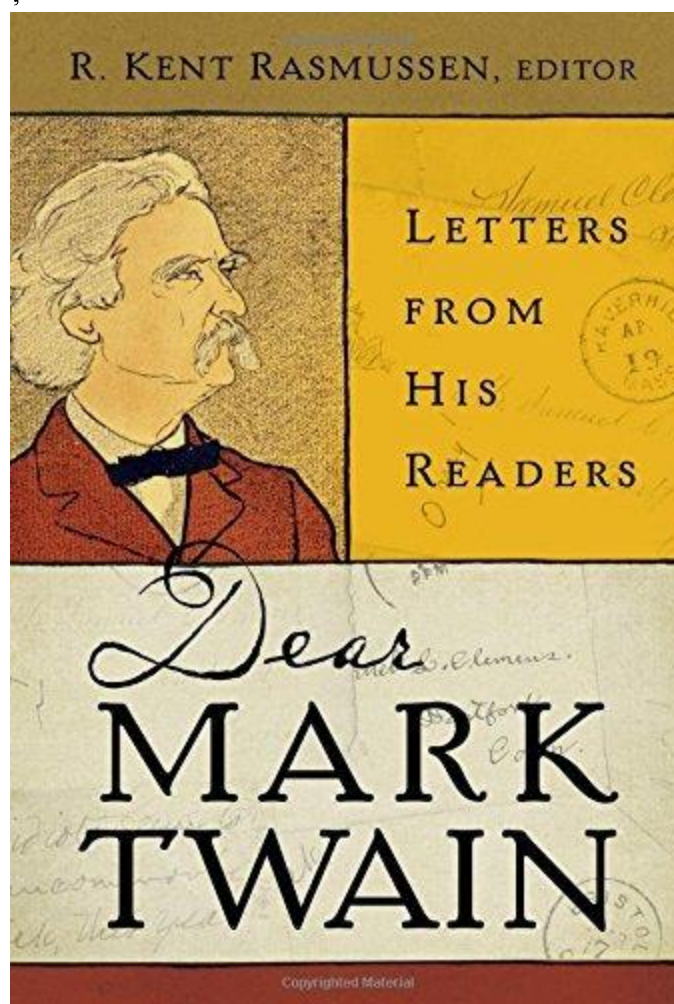
În ceea ce privește explicațiile edificatoare ale distinsului cercetător Horațiu Stamatin, care dovedesc existența reală a schiței intitulate: *”A Literary*

Nightmare", facem următoarele precizări: Cartea menționată de domnia sa nu este decât o ediție mai recentă, o reeditare a lucrării cu titlu identic, publicate la New York, în anul 1961, de către Charles Neider, la editura Hanover House, Garden City, conținând 136 de schițe, având 772 pagini: " *The complete humorous sketches and tales of Mark Twain now collected for the first time*".

Ediția amintită aduna, pentru prima oară, lucări publicate de Mark Twain în diverse ziare și reviste, în perioada 1862 ("*Curing a Cold"*) - 1904 ("*Italian Without a Master*"), inclusiv desene proprii ale marelui umorist, schițele fiind aranjate cronologic, după anul publicării în ziare și reviste americane.

Date recente aduc alte dovezi în sprijinul ipotezei că Eminescu a tradus din Mark Twain.

R. Kent Rasmussen,[25] biograful și editorul operei lui Mark Twain, a publicat în anul 2013 o selecție de aproape 200 de scrisori trimise din lumea întreagă de înfocați admiratori ai marelui scriitor american[26].

[25] "*Dear Mark Twain - Letters from his readers*" (*Jumping Frogs: Undiscovered, Rediscovered and Celebrated Writings of Mark Twain)*, University of California Press (2013);

[26] Un cunoscut biograf, Michel Shelden, afirmă că Mark Twain a scris aproape 15 000 de scrisori.

Printre misivele incluse în această culegere se află și o scrisoare de la un tânăr din Bacău, trimisă la aproape un deceniu de la moartea marelui nostru poet, în care acesta îi dezvăluie scriitorului american faptul că Eminescu i-a tradus o schiță și, pentru a fi mai convingător, expeditorul băcăuan, nimeni altul decât D.D. Pătrășcanu[27], îi trimite chiar și ziarul unde a fost publicată această traducere a lui Eminescu, sub titlul ”*Obsesiune”.*

Astfel, la 15 februarie 1900, un cititor curajos, care semna ”*Al dumneavoastră admirator, D.D. Pătrășcan, Bacău, România, Europa”*, trimitea o scrisoare ”*Ilustrului domn”* Mark Twain, în limba franceză, mărturisindu-i că a învățat limba engleză, fiind printre puținii cunoscători ai acestei limbi în România, pentru a putea citi în original lucrările scriitorului. Inițial, opera acestuia îi era accesibilă tânărului băcăuan prin intermediul unor traduceri în limba germană, iar apoi prin lectura în original. Cum însă cărțile în limba engleză erau scumpe, D.D. Pătrășcanu s-a hotorât să îi scrie personal lui Mark Twain, cu rugămintea de a-i trimite câteva dintre lucrările sale.

În continuare, D.D. Pătrășcanu îi comunică: ” *În interiorul acestui plic, am onoarea să vă trimit, numai pentru curiozitatea Dvs., unul dintre ziarele noastre literare, în care veți găsi ”Obsesia” Dvs. Această traducere a fost făcută de cel mai mare poet al nostru, Mihai Eminescu, care a murit acum câțiva ani.”*[28]

Pasajul de mai sus reprezintă încă o dovadă că Eminescu este autorul traducerii.

În nota ce însoțește această scrisoare, editorul Kent Rasmussen aduce câteva lămuriri biografice, referitoare la D.D. Pătrășcanu și M. Eminescu[29], precizând că ziarul menționat de autorul scrisorii lipsește din arhiva personală a scriitorului american. *”Este neclar la ce operă se face aluzie, fiindcă Mark Twain nu a publicat niciodată ceva purtând titlul ”Obsesie”*, afirmă editorul,

[27] Tatăl politicianului și ideologului comunist Lucrețiu Pătrășcanu.

[28] *”Dear Mark Twain....”,* p. 174-175

[29] *” Jurnalist și scriitor, Mihai Eminescu (1850-1889) a fost un poet român de prim rang (leading poet), care a tradus probabil această istorie dintr-un text în limba germană ”,* idem, p. 175

arătând că prima traducere din Mark Twain s-a făcut la Bucureşti în anul 1895, deci după moartea lui Eminescu[30].

Deși nu stăpânea prea bine limba franceză, Mark Twain îi răspunde lui D. D. Pătrășcanu[31] (conținutul scrisorii nu se păstrează însă, spune editorul), astfel încât, la data de 27 aprilie 1900, D.D. Pătrășcanu expediază o nouă corespondență pe adresa lui Mark Twain, mărturisindu-i că ”*ziua în care a primit scrisoarea scriitorului american a fost cea mai fericită din viața sa.* ” Totodată, el trimite scriitorului o cămașă ”*în stil național românesc*”, realizată de soția sa.

Importanța acestui amănunt biografic este următoarea: prin intermediul scrisorii amintite, scriitorul Mark Twain a aflat că marele nostru poet Mihai Eminescu i-a tradus o schiță, cu titlul ”*Obsesie”*.

Documentul literar prezentat mai sus dezvăluie, de asemenea, modelul literar urmat de D. D Pătrășcanu, un admirator fervent al lui Mark Twain.

De altfel, Eugen Lovinescu, în *”Istoria literaturii române contemporane”*, intuiește această trăsătură a operei umoristului moldovean:*”Literatura lui D. D. Pătrășcanu nu e satirică, ci umoristică; principiul ei e absurdul. Cele mai multe din schițele lui aparțin filmului american, cu umorul scos din acumularea unei lungi serii de absurdități...”*.

G. Călinescu, la rândul său, amintește că unul dintre personajele lui D.D. Pătrășcanu, Jean Renaud, imită comportamentul unui personaj dintr-o schiță a lui Mark Twain. De asemenea, criticul afirmă: ”*comicul lui Pătrășcanu aparține foarte puțin umorului propriu zis, adică unei discrete demonstrații de*

[30] Afirmație inexactă, cum am arătat mai sus.

[31] Mark Twain a mai purtat corespondență și cu alți admiratori români. La Biblioteca Județeană ”*V.A. Urechea*” din Galați se păstrează 714 scrisori autografe, primite timp de decenii de trei surori, născute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la Galaţi: Antonia, Rovena şi Emilia Schwarz, de la mari personalități ale timpului. Printre aceste scrisori se numără și o epistolă scrisă de Mark Twain, în care acesta regretă că nu poate să le ofere o fotografie de-a sa, dar le dăruie un autograf.

superioritate intelectuală; el e mai mult de ordinul bufoneriei, trăind din situații mai mult caricate și din mecanizări.”[32].

Analizând chestiunea variantei folosite de Eminescu în 1888 pentru adaptarea din Mark Twain, amintim că, la acea vreme, existau câteva ediții în limba germană, traduse din opera scriitorului american Samuel Langhorne Clemens, cum ar fi, de exemplu:

- *”Die Arglosen im Ausland* ”, *1869;*
- *”Tom Sawyers Abenteuer und Streiche”,* Hesse & Becker, Leipzig *1876;*
- *”Bummel durch Europa”, 1880* (traducere Margaret Jacobi) ;
- *”Die schreckliche deutsche Sprache”(”The Awful German Language”), 1880;*
- *”Der Prinz und der Bettelknabe”, 1881*
- *”Leben auf dem Mississippi”, 1883*

Considerăm că nu ar fi lipsit de interes de verificat dacă opera lui Mark Twain a circulat în țara noastră, în vremea lui Eminescu, și sub forma unor traduceri în limba franceză.

Totodată, pentru comparație cu varianta în limba engleză, prezentăm mai jos versurile lui Eminescu:

„Când începe trenul zborul
Vine-ndată conductorul
Şi, scoţând perforatorul,
Face-o gaură în bilet.
Pentru cursa care costă
Zece bani biletu-i alb.
Pentru cursa care costă
Douăzeci biletu-i verde.
Pentru cursa care costă
Treizeci e biletul vânăt.
Clanţ ! făcând perforatorul,
Face gaură în bilet.

Cor
Clanţ! cu toţii, fraţi iubiţi!
Faceţi găuri unde ştiţi.”

[32] G. Călinescu, *”Comentarii Critice: I.A. Bassarabescu, D.D. Pătrășcanu, și Damian Stănoiu”*, în *”Revista Fundațiilor Regale”*, anul VII, 1 aprilie 1940, nr. 4, p. 117

”Punch, Brothers, Punch”

Conductor, when you receive a fare,
Punch in the presence of the passenjare!
A blue trip slip for an eight-cent fare,
A buff trip slip for a six-cent fare,
A pink trip slip for a three-cent fare,
Punch in the presence of the passenjare!
CHORUS
Punch, brothers! punch with care!
Punch in the presence of the passenjare!

Dan Toma Dulciu
05.05.2016